

Viite: lausuntopyyntö SM051:00/2019

Terveen rahapelikulttuurin puolesta ry:n lausunto arpajaislain uudistamista koskevaan hankkeeseen

Terveen rahapelikulttuurin puolesta ry. kiittää mahdollisuudesta saada esittää kantansa ja pitää tärkeänä arpajaislain ja tarvittavan muun lainsäädännön kehittämistä rahapelihaittojen ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi.

Suomalaiset on kasvatettu innokkaiksi uhkapelaajiksi. Sen seurauksena Suomessa on liian paljon rahapeliongelmissa kärsiviä ihmisiä ja perheitä. THL:n mukaan rahapeliongelmaisista on 112 000. Kun läheiset lasketaan mukaan, rahapeliongelmat koskettavat 900 000 suomalaista.¹

2,5 prosenttia pelaajista tuottaa 50 prosenttia Veikkauksen häviöpotista¹. He ovat suurimmaksi osaksi ihmisiä, joiden sosioekonominen asema ja terveydentila on heikko ja joilla ei usein olisi varaa hävitä euroakaan². Pahimmassa tapauksessa pelaaja sairastuu rahapeliriippuvuuteen ja ajautuu riistämään hengen itseltään ja jopa läheisiltään. Rahapeliriippuvaisilla on 15-kertainen itsemurhariski verrattuna normikansalaiseen. Itsemurhayrityksiä on enemmän kuin missään muussa riippuvuussairaudessa.³ THL:n mukaan rahapeliriippuvaisia on Suomessa 52 000¹.

Rahapeliongelmiin liittyvät taloudelliset, terveydelliset, mielenterveydelliset ja sosiaaliset haitat aiheuttavat paitsi inhimillistä kärsimystä myös kustannuksia yhteiskunnalle. Valtiontalouden tarkastusviraston arvion mukaan jokainen syrjäytynyt nuori maksaa elämänsä aikana noin 1,2 miljoonaa euroa yhteiskunnalle⁴. Syrjäytynyt rahapeliriippuvainen maksaa saman verran, ellei enemmän. Ulkomaisten tutkimusten mukaan rahapelihaittojen kustannukset yhteiskunnalle ylittävät pelaamisesta saadut tuotot.^{5,6}

Suomen yksinoikeusjärjestelmän EU-oikeutus on pelihaittojen ehkäisy ja vähentäminen. Tähän mennessä Veikkaus on epäonnistunut pelihaittojen ehkäisyssä ja vähentämisessä. Rahapeliongelmiin määrä on pysynyt kymmenen vuotta samana¹. Arpajaislaissa on huomioitava koko yhteiskunnan etu. Rahapeliongelmiin ehkäisyn tulee olla ensisijaista rahapelituottoihin nähden. Valtion tulee edistää kansalaistensa hyvinvointia ja suojella heitä, ei lisätä eikä ylläpitää kansalaisten köyhtymistä ja pahoinvointia.

TeRaPu ry:n ehdotukset arpajaislain uudistamiseksi

1. Pakollinen tunnistautuminen

Pakollinen tunnistautuminen ehkäisee peliongelmia vain, jos siihen yhdistetään seuraavat toimenpiteet.

Pakollinen tunnistautuminen tulee laajentaa aukottomasti kaikkiin Veikkauksen rahapelaamisen kanaviin (netti- ja mobiilipelaaminen, pelisalit ja pelien myyntipaikat). Näin pelaajilla on mahdollisuus asettaa itselleen pelirajoituksia (mm. tappiorajat ja rahansiirtorajat) pelitilinsä avulla verkossa haluamilleen peleille ja pelikanaville. Pelaajilla on oltava myös mahdollisuus asettaa itselleen pelikielto, joka käsittää joko osan peleistä ja pelikanavista tai kaikki pelit (totaalipelikielto). Pelikiellon keston minimiaika voi olla vuosi ja maksimiaika 10 vuotta.

Veikkauksella on myös oltava pelaamiselle ennalta-asetetut maksimipelirajat, joita pelaajat eivät voi ylittää, mm. kuukausikohtainen maksimitappioraja, jota enemmän pelaaja ei voi hävitä kuukaudessa. TeRaPu ry on antanut erillisen lausunnon pelinhallintavälineistä 17.10.19⁷ ja rahapeliautomaateista 14.2.2020⁸.

Lisäksi pelisaleissa pelaajan tulee kasinon tapaan esittää henkilöllisyytensä sisäänpääsyn yhteydessä.

Pakollisen tunnistautumisen hyödyntäminen kohdennetun markkinoinnin välineenä on kiellettävä.

2. Rahapeliautomaattien ja pelipaikkojen sijoittelu

Ihmisillä on oltava mahdollisuus elää arkeaan ilman altistumista rahapeliautomaateille ja rahapelituotteille.

Hajasijoitetut rahapeliautomaatit on poistettava arkisista tiloista (kaupoista, kioskeista, huolto-asemilta ja ravintoloista). Peliautomaatit puolijulkisissa tiloissa ylläpitävät positiivista pelikulttuuria arkipäiväistään ja normalisoiden pelaamista. Niille altistuvat alaikäiset ja muut haavoittuvaisessa asemassa olevat, kuten rahapeli- ja mielenterveysongelmaiset.

Peliautomaattien vähentäminen esimerkiksi sosioekonomisiin ja alueellisiin kriteerein ei ole riittävä toimenpide pelihaittojen ehkäisemiseksi ja johtaisi ainoastaan jatkuviin laintulkintavuoropuheluihin valvovan viranomaisen ja Veikkauksen välillä.

Muitakaan rahapelituotteita, kuten pelikuponkeja ja raaputusarpoja ei pidä olla tyrkyllä arkisissa paikoissa, kuten kaupoissa ja kioskeilla. Niiden myynti on keskitettävä pelisaleihin. Myös pelisalien määrää on syytä supistaa sadasta viiteenkymmeneen.

3. Rahapeliin markkinointi

Veikkauksen rahapelimarkkinoinnilla on mahdoton välttyä. Sille altistuvat myös lapset ja muut haavoittuvaisessa asemassa olevat. Ihmiset, jotka haluavat rahapelata, löytävät pelit myös ilman laajaa markkinointia. **Ihmisillä on oltava mahdollisuus elää arkeaan ilman altistumista rahapelimarkkinoinnille.**

Markkinointia on rajoitettava tuntuvasti. Arpajaislaissa tulee määritellä tarkasti, millainen rahapelimarkkinointi on liiallista ja missä kulkee vihreiden eli vähemmän haitallisiksi luokiteltujen pelien ja punaisten eli haitallisimmiksi luokiteltujen pelien välinen raja. Veikkauksen punaisten rahapeliin mainonta eli niin kutsuttu tuoteinformaatio on kiellettävä.

Rahapelimarkkinointi julkisissa ja puolijulkisissa tiloissa, kuten kaupoissa ja kioskeissa on kiellettävä. Rahapelimainonta Internetissä, televisiossa ja radiossa tulee rajoittaa sellaisiin katselu- ja kuunteluaikoihin, esimerkiksi klo 21.00 – 06.00 välille, jolloin sille eivät altistu lapset.

Rahapelimainonta ei aina ole tunnistettavissa mainonnaksi. Myös peliyhtiön logo on mainos. Rahapelimainontaa upotetaan myös toiseen itsessään positiiviseen asiaan, kuten järjestöjen hyvän tekemiseen. Medioiden julkaisemat voittajatarinat ja Veikkauksen tiedotteista kopioidut "uutiset" edustavat nekin rahapelimainontaa. Yllämainittu piilomainonta on kiellettävä.

Arpajaislain vastaisesta markkinoinnista on annettava sanktiota ja kieltopäätöksiä peliyhtiöille ja myös yksityishenkilöille. Erityisesti jos he ovat julkisuuden henkilöitä.

4. Peli- ja pelaajadatan hyödyntäminen pelihaittojen seurannassa, ehkäisyssä ja tutkimuksessa

Veikkaus on velvoitettava hyödyntämään pakollista tunnistautumista pelihaittojen ehkäisemiseen ja vähentämiseen.

TeRaPu ry. on lausunnossaan 17.10.19⁷ esittänyt, että Veikkauksen järjestelmään on sisällytettävä pelihaittojen ehkäisemiseksi maltillisen pelaamisen rajat tunnistava tekniikka, jonka luomisessa käytetään hyväksi kertynyttä tutkimustietoa maltillisen pelaamisen rajoista.

Jos asiakkaan pelidatasta ilmenee maltilliset rajat ylittävää tai muuten poikkeavalta vaikuttavaa pelaamista, häneen ollaan yhteydessä henkilökohtaisesti ja hänet ohjataan avun piiriin.

Tutkijoille ja valvoville viranomaisille on taattava pääsy peliyhtiön pelikulutustietoihin ja muuhun tutkimuksen, seurannan ja ehkäisyn kannalta tärkeään dataan.

5. Pelikasinon määräaikaisen pelikiellon laajentaminen

Pelikasinon määräaikainen pelikielto tulee laajentaa toistaiseksi voimassa olevaksi pelikielloksi. Pelikiellon voisi purkaa aikaisintaan 15 vuoden kuluttua. Pelikielto tulee pystyä asettamaan verkossa ilman käyntiä kasinolla.

6. Maksuliikenteen estäminen

Rahapeliongelmiin synnyttäjänä toimii ennen kaikkea ennaltaehkäisyn ja valistuksen puuttuminen sekä Veikkaus, joka markkinoinnillaan ja tiheällä pelitarjonnallaan ja saavutettavuudellaan ylläpitää pelimyönteisyyttä ja pelaamiseen yllyttävää kulttuuria. Tyypillisesti vasta peliongelman synnyttyä pelaajat siirtyvät pelaamaan myös ulkomaisille nettikasinoille. Vain 12,5 prosenttia pelirahasta hävitään manner-Suomen ulkopuolelle¹.

Maksuliikenne-estot ovat suhteellisen helposti kierrettävissä eikä niiden vaikuttavuudesta ole vahvaa näyttöä. Netti- ja mobiilirahapelaamisen estäminen onnistuu tehokkaasti yksilökohtaisesti maksullisilla tai maksuttomilla pelinesto-ohjelmilla.

Maksuliikenne-estot rajoittavat myös elinkeinovapautta, kuluttajan vapautta ja kilpailua. Erityisen ongelmallista on maksu-estoihin liittyvä Ahvenanmaan kysymys, josta on hallitusneuvotteluissa sovittu, mutta josta ei ole tarkempaa tietoa⁹.

Maksuliikenne-estojen sijaan TeRaPu ry. pitää kannatettavampana tiukasti säänneltyyn ja valvottuun lisenssijärjestelmään siirtymistä.

7. Kanavointitehtävä yksinoikeusjärjestelmässä

Kanavointi tarkoittaa ihmisten ohjaamista pelaamaan Veikkaukselle ja Veikkauksen pelejä. Se toteutetaan markkinoimalla.

Yksinoikeusjärjestelmässä, jossa manner-Suomen ulkopuolelle suuntautuva pelaaminen on estetty, kanavoinnille ei ole perusteita. Veikkauksella ei ole samankaltaista kilpailullista asemaa kuin olisi vapaassa järjestelmässä tai lisenssijärjestelmässä.

Jos arpajaislain tarkoituksena on rahapelihaittojen ehkäiseminen ja vähentäminen, siihen ei tule lisätä Veikkaukselle kanavointitehtävää. Poikkeus voi olla ainoastaan

Veikkauksen sisäinen kanavointi, jossa pelaaja ohjataan haitallisimmista peleistä vähemmän haitallisiin.

EU-tuomioistuimen linjausten mukaisesti yksinoikeusjärjestelmässä markkinoinnilla ei saa ensisijaisesti pyrkiä liikevaihdon kasvattamiseen. Veikkaushäviövarojen käyttö yleishyödyllisiin tarkoituksiin on vain toiminnan suotuisa liitännäisseuraus.¹⁰

8. Rahapeliongelmiin ennaltaehkäisyyn oma yksikkö

Rahapeliongelmiin ennaltaehkäisy on aina helpompaa ja kustannustehokkaampaa kuin ongelmien hoito. Tällä hetkellä ennaltaehkäisystä ei huolehdi mikään taho. Rahapelaamiseen liittyvää ennaltaehkäisevää työtä sekä rahapeliongelmiin ehkäisyn kehittämistä ja tutkimusta varten tulisi perustaa erillinen rahapelihaittojen ennaltaehkäisyn yksikkö. Sen rahoitus olisi turvattava muutoin kuin veikkaushäviövaroista ja se voisi toimia esimerkiksi THL:n yhteydessä.

Yksikkö vastaisi laajasti mm. ammattilaisten (sosiaali- ja terveydenhuolto sekä opetus) ja kansalaisten rahapelivalistuksesta (valtakunnalliset tietoiskut, varoitukset peleihin, tiedotteet). Se kouluttaisi myös sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisia rahapeliongelmiin tunnistamisessa ja kirjaamisessa.

9. Veikkaushäviövarat normaaliin budjettijakoon

Veikkaushäviövaroilla rahoitetaan Suomessa kolmatta sektoria. Avustusten jako ohi normaalin budjettimenettelyn ei kuulu demokraattiseen päätöksentekoon. Rahapelihäviöiden korvamerkitty käyttö lisää tarvetta pelaamisen markkinoinnille ja ylläpitämiselle kasvattaen rahapeliongelmiä¹¹. **Veikkaushäviövarat on saatettava normaalin budjettijaon piiriin ja järjestöjen rahoitus hoidettava sitä kautta. Lakisäätteiset ja tärkeät toiminnot olisi siirrettävä yhteiskunnalle.**

Erityisen ongelmallista on pelihaittoja ehkäisevien sekä peliongelmaisia ja heidän läheisiään auttavien järjestöjen riippuvuus veikkaushäviövaroista. Niiden on nyt sekä ehkäistävä pelihaittoja että pidettävä huoli Veikkauksen kautta tulevasta rahoituksestaan. Tehtävä on mahdoton.

10. Sääntely, ohjaus ja valvonta keskitettävä ja riippumattomuus taattava

Kilpailu- ja kuluttajaviraston raportin mukaan Suomen rahapelijärjestelmän sääntely ei täytä tehokkaan valvonnan vaatimusta. Sääntelystä on vastuussa monta eri tahoja, joiden tehtävät ovat osittain päällekkäisiä. Siksi niiden keskinäiset vastuut jäävät epäselviksi.¹²

Rahapelisääntely, -ohjaus ja -valvonta on keskitettävä ja niiden on oltava Veikkauksesta, edunsaajista ja veikkaushäviövaroista riippumattomia.

Arpajaislain rikkomisesta on seurattava tuntuvat sanktiot.

11. Yksinoikeus vs. lisenssit

Rahapelihaittoja ei ehkäistä pelijärjestelmällä vaan sääntelyllä. TeRaPu ry. pitää harmillisena, ettei arpajaislakihankkeessa pyritä selvittämään ja vertailemaan lisenssijärjestelmän vs. yksinoikeusjärjestelmän hyötyjä ja haittoja. Suomi on Norjan kanssa ainut maa Euroopassa, jossa on rahapelimonopoli. TeRaPu ry. esittää, että harkintaan otettaisiin myös lisenssijärjestelmä.

12. Veikkaushäviövarojen käytön ongelmallisuus

Veikkaushäviövaroja ohjataan paitsi edunsaajille, myös rahapelaamisesta aiheutuvien haittojen seurantaan, tutkimukseen, ehkäisyyn ja hoidon kehittämiseen sekä rahapelaamisen valvontaan.

TeRaPu ry näkee yllämainittujen toimintojen rahoittamisen pelihäviöillä kyseenalaisena. Rahoitusmalli voi rajoittaa pelihaittojen ehkäisy- seuranta- tutkimus- ja valvontatyötä tekevien puolueettomuutta ja vähentää intressiä ennaltaehkäistä pelihaittoja. Veikkaushäviövarojen kierrättäminen ministeriöiden kautta ei poista sen alkuperää.

Lähteet

1. Salonen, Anne ym. 2020. Rahapelaaminen ja peliongelmat – Suomalaisten rahapelaaminen 2019. THL.
<https://www.julkari.fi/handle/10024/139636>
2. Salonen, Anne H; Kontto, Jukka; Hannu, Alho; Castrén, Sari: Suomalaisten rahapelikulutus – keneltä rahapeliyhtiöiden tuotot tulevat? Yhteiskuntapolitiikka 82 (2017):5, 549–559.
<http://www.julkari.fi/handle/10024/135420>
3. Karlsson A, Håkansson A. Gambling disorder, increased mortality, suicidality, and associated comorbidity: A longitudinal nationwide register study. J Behav Addict. 2018 Dec 1;7(4):1091-1099.
<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/30427214/>
4. Iltalehti 22.11.2019
<https://www.iltalehti.fi/paakirjoitus/a/d34855ce-15c7-4567-9f6c-7deef0cb318c>

5. Hofmarcher, Thomas; Gustafsson, Anna; Persson, Olf: Samhällets kostnader för spelproblem i Sverige. IHE rapport 2020:1. IHE: Lund.
https://ihe.se/wp-content/uploads/2020/01/IHE-Rapport-2020_1_.pdf
6. Browne, M; Greer, N; Armstrong, T; Doran, C; Kinchin, I; Langham, E; Rockloff, M: The social cost of gambling to Victoria. The social cost of gambling to Victoria. 2017. Victorian Responsible Gambling Foundation, Melbourne.
<https://responsiblegambling.vic.gov.au/resources/publications/the-social-cost-of-gambling-to-victoria-121/>
7. TeRaPu ry:n lausunto koskien pakollista tunnistautumista ja siihen liittyvistä pelinhallintavälineistä 17.10.2019
https://www.terapu.net/uploads/1/1/5/8/115863743/terapu_ry_lausunto_pelinhallintav%C3%A4lineist%C3%A4_17.10.19.pdf
8. TeRaPu ry:n lausunto rahapeliautomaattien haittojen ehkäisemiseksi 14.2.2020
https://www.terapu.net/uploads/1/1/5/8/115863743/terapu_ry_lausunto_rahapeliauto_mateista_14.2.20.pdf
9. Pöytäkirjamerkinnot. Hallituksen neuvottelu vuoden 2021 talousarvioesityksestä 14.-15.9.
<https://valtioneuvosto.fi/documents/10616/37498572/P%C3%B6yt%C3%A4kirjamerkin%C3%A4t%2Bbudjettiriihi%2B160920.pdf/abd642a3-be55-7e68-90b0-813e5905dcb7/P%C3%B6yt%C3%A4kirjamerkin%C3%A4t%2Bbudjettiriihi%2B160920.pdf?t=1600266055084>
10. Rahapeliin markkinointia koskevat Poliisihallituksen linjaukset. 2015. Poliisihallitus.
https://www.arpajaishallinto.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/arpajaishallintowwwstructure/54035_Rahapeliin_markkinointia_koskevat_Poliisihallituksen_linjaukset.pdf?10488caec45bd488
11. Adams, Peter J. 2016. Moral jeopardy : risks of accepting money from the alcohol, tobacco and gambling industries. New York : Cambridge University Press
12. Rajas, Anu & Pirilä, Maria: Rahapelijärjestelmät - Suomi ja muut maat. 2019. Kilpailu- ja kuluttajavirasto.
<https://www.kkv.fi/ajankohtaista/Tiedotteet/2019/24.10.2019-kkvn-selvitys-veikkauksen-valvonta-uudistettava/>